Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (deveto vijeće)

21. rujna 2017.*

„Žalba – Zabranjeni sporazumi – Talijanski proizvođači betonsko-armaturnih šipki – Utvrđivanje cijena odnosno ograničenje i nadzor proizvodnje i prodaje – Povreda članka 65. UEZUČ-a – Poništenje prvotne odluke presudom Općeg suda Europske unije – Ponovno donesena odluka na temelju Uredbe (EZ) br. 1/2003 – Neizdavanje nove obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku – Neodržavanje saslušanja nakon poništenja prvotne odluke – Vrijeme proteklo u postupku pred Općim sudom”

U predmetu C-89/15 P,

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 24. veljače 2015.,

Riva Fire SpA, u likvidaciji, sa sjedištem u Milanu (Italija), koju zastupaju M. Merola, M. Pappalardo, T. Ubaldi i M. Toniolo, *avvocati*,

tužitelj,

druga stranka u postupku je:

Europska komisija, koju zastupaju L. Malferrari i P. Rossi, u svojstvu agenata, uz asistenciju P. Manzinija, *avvocato*, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourgu,

tuženik u prvom stupnju,

SUD (deveto vijeće),

u sastavu: E. Juhász, predsjednik vijeća, C. Vajda (izvjestitelj) i C. Lycourgos, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: V. Giacobbo-Peyronnel, administratorica,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 20. listopada 2016.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 8. prosinca 2016.,

donosi sljedeću

* Jezik postupka: talijanski

Presudu

1 Riva Fire SpA (u daljnjem tekstu: Riva) žalbom zahtijeva ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Riva Fire/Komisija (T-83/10, neobjavljena, u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2014:1034), kojom je taj sud odbio njezinu tužbu radi poništenja Odluke Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje, u daljnjem tekstu: Odluka od 30. rujna 2009.), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009. (u daljnjem tekstu: Odluka o izmjeni) (Odluka od 30. rujna 2009., kako je izmijenjena Odlukom o izmjeni, u daljnjem tekstu: sporna odluka).

Okolnosti spora i sporna odluka

2 Okolnosti spora izložene su u točkama 16. do 21. pobijane presude:

„16 Od listopada do prosinca 2000. Komisija je, sukladno članku 47. UEZUČ-a, obavila provjere kod talijanskih poduzetnika proizvođača betonsko-armaturnih šipki i kod talijanskog udruženja poduzetnika proizvođača željeza i čelika. Također im je na temelju članka 47. UEZUČ-a uputila zahtjeve za pružanje informacija […]

17 Komisija je 26. ožujka 2002. pokrenula upravni postupak i donijela obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a (u daljnjem tekstu: obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama) […] [Riva] je dostavila svoje pisano očitovanje na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. Saslušanje je održano 13. lipnja 2002. […]

18 Komisija je 12. kolovoza 2002. donijela obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama (u daljnjem tekstu: obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama), koja je upućena istim adresatima kao i obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. U obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, koja se temelji na članku 19. stavku 1. Uredbe Vijeća br. 17 od 6. veljače 1962., Prve uredbe o provedbi članaka [81. i 82. UEZ-a] (SL 1962., 13, str. 204.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 3., str. 3.), Komisija je obrazložila svoje stajalište u odnosu na vođenje postupka nakon prestanka važenja UEZUČ-a. [Riva] je na obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama odgovorila 20. rujna 2002. Drugo je saslušanje održano 30. rujna 2002. u nazočnosti predstavnika država članica […]

19 Na kraju postupka Komisija je donijela Odluku C(2002) 5087 *final* od 17. prosinca 2002. o postupku primjene članka 65. UEZUČ-a (predmet COMP/37.956 – Betonsko-armaturne šipke) (u daljnjem tekstu: Odluka iz 2002.) kojom je utvrdila da su poduzetnici adresati odluke stvorili jedinstven, složen i trajan zabranjeni sporazum na talijanskom tržištu betonsko-armaturnog željeza u šipkama ili rolama, koji je imao za cilj ili učinak utvrđivanje cijena i koji je također organizirano ograničavao ili nadzirao proizvodnju ili prodaju, suprotno članku 65. stavku 1. UEZUČ-a […] Komisija je, u toj odluci, […] [Rivi] izrekla novčanu kaznu u iznosu od 26,9 milijuna eura.

20 [Riva] je 6. veljače 2003. Općem sudu podnijela tužbu protiv Odluke iz 2002. Presudom od 25. listopada 2007., Riva Acciaio/Komisija (T-45/03, [neobjavljena, EU:T:2007:318]), Opći je sud poništio Odluku iz 2002. Opći je sud istaknuo da je, s obzirom na činjenicu da se u Odluci iz 2002. nije upućivalo na članak 3. i na članak 15. stavak 2. Uredbe br. 17, ta odluka utemeljena isključivo na članku 65. stavcima 4. i 5. UEZUČ-a […] Budući da su te odredbe prestale važiti 23. srpnja 2002., Komisija više nije mogla temeljiti svoju nadležnost na tim odredbama, koje su prestale važiti u trenutku donošenja odluke iz 2002., za utvrđenje povrede članka 65. stavka 1. UEZUČ-a i za izricanje novčane kazne poduzetnicima koji su sudjelovali u navedenoj povredi […]

21 Dopisom od 30. lipnja 2008. Komisija je obavijestila [Rivu] i druge dotične poduzetnike o svojoj namjeri da ponovno donese odluku tako da izmijeni pravnu osnovu koju je bila izabrala za svoju Odluku iz 2002. Također je navela da će se, imajući u vidu ograničen doseg presude [od 25. listopada 2007.,] Riva Acciaio/Komisija [T-45/03, neobjavljena, EU:T:2007:318], ponovno donesena odluka temeljiti na dokazima koji su izloženi u obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama. Dotičnim je poduzetnicima određen rok za podnošenje očitovanja […]"

3 U Odluci od 30. rujna 2009., Komisija je, među ostalim, smatrala da Uredbu Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak SL 2016., L 1, str. 108.) treba tumačiti na način da joj, nakon 23. srpnja 2002., omogućuje utvrđivanje i sankcioniranje zabranjenih sporazuma u sektoru koji ulazi u područje primjene UEZUČ-a *ratione materiae* i *ratione temporis*. Navela je da je ta odluka donesena u skladu s postupovnim pravilima UEZ-a i navedene uredbe, a da se materijalne odredbe koje više nisu bile na snazi na dan donošenja akta mogu primijeniti na temelju načelâ koja uređuju vremensko važenje pravilâ, uz iznimku općeg načela primjene blažeg zakona (*lex mitior*).

4 U članku 1. Odluke od 30. rujna 2009. određeno je, među ostalim, da je Riva prekršila članak 65. stavak 1. UEZUČ-a tako što je od 6. prosinca 1989. do 27. lipnja 2000. sudjelovala u trajnom sporazumu i/ili usklađenom djelovanju koje se odnosi na betonsko-armaturno željezo u šipkama ili rolama, kojemu je cilj i/ili učinak bio utvrđivanje cijena i ograničenje i/ili nadzor proizvodnje ili prodaje na zajedničkom tržištu. Člankom 2. iste odluke Komisija je Rivi izrekla novčanu kaznu u iznosu od 26,9 milijuna eura.

5 Dopisima upućenim između 20. i 23. studenoga 2009. osam od jedanaest društava adresata Odluke od 30. rujna 2009., uključujući Rivu, upozorili su Komisiju na to da prilog toj odluci, kako je dostavljen adresatima, nije sadržavao tablice o kretanjima cijena.

6 Komisija je 8. prosinca 2009. donijela Odluku o izmjeni koja je u svojem prilogu sadržavala tablice koje su nedostajale te je u osam bilježaka na dnu stranice ispravila redne brojeve u navedenim tablicama na koje se upućivalo.

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

7 Tužbom podnesenom tajništvu Općeg suda 19. veljače 2010. Riva je pred Općim sudom kao glavni zahtjev zatražila poništenje sporne odluke u cijelosti ili u dijelu u kojem se na nju odnosi i, podredno, smanjenje iznosa novčane kazne koja joj je izrečena. Također je od Općeg suda zatražila da odredi mjere izvođenja dokaza u vezi s postupkom donošenja te odluke.

8 U prilog tužbi, Riva se pozvala na osam tužbenih razloga koji su se temeljili, kao prvo, na Komisijinoj nenadležnosti nakon prestanka važenja UEZUČ-a i povredi Uredbe br. 1/2003, kao drugo, na povredi članka 10. stavaka 3. i 5. Uredbe br. 17 i članka 14. stavaka 1. i 3. Uredbe br. 1/2003, kao treće, na povredi članka 36. prvog stavka UEZUČ-a, kao četvrto, na povredi članaka 10. i 11. Uredbe Komisije (EZ) br. 773/2004 od 7. travnja 2004. o postupcima koje Komisija vodi na temelju članaka [101. i 102. UFEU-a] (SL 2004., L 123, str. 18.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 298.) i Rivinih prava obrane, kao peto, na nepostojanju obrazloženja i njegovoj proturječnosti u pogledu utvrđivanja mjerodavnog tržišta u zemljopisnom smislu i primjeni načela *lex mitior*, kao šesto, na iskrivljenju činjenica i povredi članka 65. UEZUČ-a u pogledu različitih aspekata povrede koja se Rivi stavljala na teret, kao sedmo, na neizvođenju dokaza i nepostojanju obrazloženja u pogledu pripisivanja cjelokupne povrede Rivi i njezinu posebnom položaju s obzirom na ponašanja koja su joj se stavljala na teret i, kao osmo, na povredi članka 23. stavka 2. Uredbe br. 1/2003, povredi Obavijesti Komisije o oslobađanju od kazni i smanjenju kazni u slučajevima kartela (SL 1996., C 207,

str. 4.), povredi Smjernica o metodi za utvrđivanje novčanih kazni koje se propisuju u skladu s člankom 15. stavkom 2. Uredbe br. 17 i člankom 65. stavkom 5. Ugovora o EZUČ-u (SL 1998., C 9, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 6.), zlouporabi ovlasti, povredi načelâ proporcionalnosti i jednakog postupanja prilikom određivanja visine novčane kazne.

9 Pobijanom presudom Opći je sud smanjio visinu novčane kazne izrečene Rivi na 26 093 000 eura, a u preostalom dijelu je odbio tužbu.

Zahtjevi stranaka pred Sudom

10 Riva žalbom od Suda zahtijeva da:

– kao prvo, ukine pobijanu presudu i, posljedično, poništi spornu odluku;

– podredno, ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je određeno smanjenje izrečene joj novčane kazne od 3 % i, posljedično, smanji tu novčanu kaznu u puno većem iznosu ili da vrati predmet Općem sudu;

– uzgredno, utvrdi da je postupkom pred Općim sudom povrijeđeno načelo razumnog trajanja postupka i

– da naloži Komisiji snošenje troškova obaju postupaka.

11 Komisija od Suda zahtijeva da:

– odbije žalbu i

– naloži Rivi snošenje troškova.

Zahtjev za ponovno otvaranje usmenog dijela postupka

12 Usmeni dio postupka zatvoren je 8. prosinca 2016. nakon iznošenja mišljenja nezavisnog odvjetnika. Dopisom od 27. siječnja 2017. koji je istog dana podnesen tajništvu Suda Komisija je od suda zatražila da odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka i da u spis uloži činjenične elemente izložene u njezinu zahtjevu zajedno s dokumentima koji su mu priloženi.

13 U prilog tom zahtjevu Komisija u biti ističe da Sud nije dovoljno razjasnio činjenične okolnosti u vezi sa saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002., na kojima nezavisni odvjetnik temelji svoje mišljenje, s obzirom na to da o tim okolnostima stranke nisu posebno raspravljale.

14 Članak 83. Poslovnika Suda omogućuje mu da, nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika, u svakom trenutku odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka, osobito ako je u predmetu potrebno odlučiti na temelju pravnog argumenta o kojem stranke nisu raspravljale.

15 Valja, međutim, podsjetiti na to da predmet žalbe načelno određuju istaknuti razlozi i argumenti stranaka. U predmetnom slučaju, stranke su imale priliku dovoljno raspravljati o tim razlozima i argumentima u svojim podnescima i na zajedničkoj raspravi od 20. listopada 2016. u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P.

16 Slijedom toga, Sud, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, ocjenjuje da ne treba odrediti ponovno otvaranje usmenog dijela postupka.

O žalbi

17 U prilog žalbi, Riva se poziva na četiri žalbena razloga, od kojih je prvi glavni, a ostali su podredni. Ti se žalbeni razlozi temelje, kao prvo, na pogreški koja se tiče prava te nedovoljnom i proturječnom obrazloženju pobijane presude u pogledu ocjene povrede Uredbe br. 773/2004 i pravâ na obranu, kao drugo, na pogreški koja se tiče prava te nedovoljnom i proturječnom obrazloženju u pogledu određivanja konačnog iznosa novčane kazne, kao treće, na proturječnosti i pogreški koja se tiče prava time što je Opći sud Rivu kvalificirao kao „sudionicu" sporazuma o prodajnim kvotama sklopljenog u prosincu 1998. zbog čega je i taj dio zabranjenog sporazuma uzeo u obzir radi određivanja visine novčane kazne i, kao četvrto, na nepostojanju obrazloženja u pogledu učinka umiješanosti Rivine uprave na povećanje početnog iznosa novčane kazne. Riva Sudu također podnosi zahtjev za donošenje uzgredne odluke u vezi s nezakonitosti postupka pred Općim sudom zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Prvi žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

18 Prvim žalbenim razlogom Riva u biti želi osporiti zaključke Općeg suda u točki 124. pobijane presude kojima je odbila njezin argument prema kojem joj je Komisija nakon poništenja Odluke iz 2002., a prije donošenja sporne odluke, morala uputiti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i održati saslušanje u nazočnosti predstavnika država članica.

19 Smatra da Opći sud nije mogao utemeljiti obrazloženje u točkama 115. i 120. pobijane presude na ondje navedenoj sudskoj praksi jer se ona tiče pretpostavke da je, s jedne strane, nezakonitost kojom je zahvaćena Odluka iz 2002. nastala samo prilikom njezina donošenja i da su, s druge strane, iste utvrđene činjenice na kojima se temelji ta i nova odluka, pri čemu su obje odluke u svim točkama jednake. Međutim, u ovom slučaju nije samo riječ o Komisijinoj formalnoj povredi. Naprotiv, pogreške koje je počinila ta institucija odrazile su se na cjelokupni pristup koji je primijenila i nisu ograničene na određivanje pravne osnove akta. One su mogle utjecati na sadržaj povrede, uključujući utvrđivanje mjerodavnog tržišta u zemljopisnom smislu, primjenu načela *lex mitior* i izračun visine novčane kazne. Usto je Opći sud priznao da Odluka iz 2002. i sporna odluka nisu jednake ni u svojem obrazloženju, ni u pravnim kvalifikacijama određenih ponašanja, ni u izreci.

20 U tom pogledu Riva smatra da je pogrešno i proturječno utvrđenje u točki 122. pobijane presude prema kojem su Rivine usporedbe jedne i druge odluke potpuno beznačajne s obzirom na to da je poništenje Odluke iz 2002. dovelo do njezina nestanka iz pravnog poretka Unije. Naime, u točki 120. pobijane presude Opći se sud oslonio na usporedbu sadržaja tih odluka te je spomenuo Komisijin odabir da nakon poništenja Odluke iz 2002. donese jednaku odluku koja se tiče istih utvrđenih činjenica o kojima su se poduzetnici već očitovali.

21 Usto Riva tvrdi da je nakon prestanka važenja UEZUČ-a – uzimajući u obzir načelo prema kojem se postupovna pravila primjenjuju odmah od svojeg stupanja na snagu – postupovni okvir utvrđen Uredbom br. 773/2004 nalagao da se dotičnim poduzetnicima dostavi nova obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i da se zatim održi saslušanje u nazočnosti predstavnika država članica, pred kojima se ti poduzetnici dosad uopće nisu imali priliku očitovati u pogledu sadržaja utvrđenih činjenica koje im se stavljaju na teret.

22 Komisija smatra da taj žalbeni razlog treba odbiti jer se temelji na pogrešnom i obmanjujućem tumačenju pobijane presude.

23 Navodi da je argument u pogledu nedonošenja nove obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i neodržavanja saslušanja u nazočnosti predstavnika država članica nakon prestanka važenja UEZUČ-a neutemeljen, s obzirom na to da je Komisija Rivi svakako dostavila obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama, donesenu na temelju postupovnih pravila UEZ-a, na koju je Riva odgovorila dopisom kao i na saslušanju od 30. rujna 2002. u nazočnosti država članica.

Ocjena Suda

24 Valja naglasiti da je u postupku donošenja Odluke iz 2002. Komisija 26. ožujka 2002. dotičnim poduzetnicima, uključujući Rivu, uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama na temelju članka 36. UEZUČ-a. Saslušanje o toj obavijesti održano je 13. lipnja 2002. Nesporno je da predstavnici država članica nisu bili pozvani da sudjeluju na tom saslušanju, s obzirom na to da takvo sudjelovanje nije bilo predviđeno UEZUČ-om koji je tada bio na snazi.

25 Nakon prestanka važenja UEZUČ-a Komisija je navedenim poduzetnicima 12. kolovoza 2002. poslala obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17, u kojoj je iznijela svoje stajalište u vezi s izmjenom pravnog okvira i pozvala ih da podnesu svoja očitovanja u pogledu tih dodatno utvrđenih činjenica. Saslušanje je održano 30. rujna 2002. uz sudjelovanje predstavnika država članica na temelju članka 11. stavka 2. Uredbe Komisije (EZ) br. 2842/98 od 22. prosinca 1998. o saslušanju stranaka u određenim postupcima prema člancima [81.] i [82.] Ugovora o EZ-u (SL 1998., L 354, str. 18.).

26 Nakon poništenja Odluke iz 2002. Komisija je dopisom od 30. lipnja 2008. obavijestila Rivu i ostale dotične poduzetnike o svojoj namjeri ponovnog donošenja te odluke na temelju Uredbe br. 1/2003 kao pravne osnove i u skladu s postupovnim pravilima predviđenima u toj uredbi.

27 Uzimajući u obzir navedeni tijek postupka, valja ispitati je li Komisija – protivno onome što je Opći sud zaključio, među ostalim, u točki 124. pobijane presude – nakon poništenja Odluke iz 2002. bila dužna ponovno pokrenuti postupak, donijeti novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i održati novo saslušanje.

28 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, općenito se smatra da se postupovna pravila primjenjuju od dana njihova stupanja na snagu (presude od 29. ožujka 2011., ArcelorMittal Luxembourg/Komisija i Komisija/ArcelorMittal Luxembourg i dr., C-201/09 P i C-216/09 P, EU:C:2011:190. t. 75. i navedena sudska praksa; od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 88. i od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 45.), čak i u postupku koji je pokrenut prije tog dana, ali je nakon njega i dalje u tijeku (vidjeti u tom smislu presudu od 11. prosinca 2012., Komisija/Španjolska, C-610/10, EU:C:2012:781, t. 47.).

29 U ovom slučaju, budući da je sporna odluka donesena na temelju članka 7. stavka 1. i članka 23. stavka 2. Uredbe br. 1/2003, postupak donošenja te odluke morao se provesti u skladu s tom uredbom i Uredbom br. 773/2004, kojoj je Uredba br. 1/2003 pravna osnova (vidjeti u tom smislu presudu od 29. ožujka 2011., ThyssenKrupp Nirosta/Komisija, C-352/09 P, EU:C:2011:191, t. 90.), bez obzira na to što je taj postupak pokrenut prije stupanja na snagu Uredbe br. 1/2003.

30 Člankom 10. stavcima 1. i 2. Uredbe br. 773/2004, u vezi s člankom 27. stavkom 1. Uredbe br. 1/2003 koji se provodi tom odredbom, propisano je da Komisija prije donošenja odluke na temelju, među ostalim, članka 7. potonje uredbe, predmetnim strankama dostavlja obavijest o utvrđenim činjenicama, pri čemu određuje rok u kojem one mogu pisanim putem iznijeti svoje stajalište.

31 Međutim, kao što je to Opći sud u biti istaknuo u točkama 117. i 118. pobijane presude, u ovom slučaju, Komisija je dotičnim poduzetnicima već bila uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama te u odnosu na te obavijesti sporna odluka Rivi nije stavljala na teret nove radnje i nije značajno mijenjala dokaze o povredama koje se stavljaju na teret.

32 S tim u vezi, navod o pogreški koja se tiče prava, a koju je Opći sud, kako tvrdi, počinio u točki 122. pobijane presude, kao i navod o proturječnosti u odnosu na njezinu točku 120. moraju se odbiti. Kao što je to Komisija istaknula u svojem odgovoru na žalbu, točka 120. odnosi se na jednakost utvrđenih činjenica na kojima su se temeljile i Odluka iz 2002. i sporna odluka, dok se točka 122. tiče Rivine usporedbe tih odluka, koju je Opći sud ocijenio potpuno beznačajnom jer se poduzetnici protiv kojih se vodi istraga s dokazima kojima Komisija raspolaže mogu upoznati iz obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama i uvidom u spis, čime se postiže i puna djelotvornost pravâ obrane. Protivno onome što tvrdi Riva, moguća razlika u tekstu navedenih odluka sama po sebi nužno ne podrazumijeva da su izmijenjene utvrđene činjenice koje se stavljaju na teret dotičnim poduzetnicima, što Riva u svakom slučaju nije dokazala.

33 Nadalje, kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točki 53. svojeg mišljenja, nema neke veće sadržajne razlike između obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama donesenoj na temelju uređenja prema UEZUČ-u i one donesene u skladu s uredbama br. 17 i 1/2003. Stoga i nije bilo potrebno slati novu obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama.

34 U tom pogledu, Opći je sud pravilno uputio na točku 73. presude od 15. listopada 2002., Limburgse Vinyl Maatschappij i dr./Komisija (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P, EU:C:2002:582), u kojoj je naglašeno da poništenje akta Unije ne utječe nužno na pripremne radnje, s obzirom na to da se postupak koji ima za cilj nadomještanje takvog akta načelno može nastaviti upravo od točke gdje je nezakonitost nastala.

35 Naime, kao što je to Opći sud utvrdio u točki 115. pobijane presude, Odluka iz 2002. poništena je zbog Komisijine nenadležnosti za donošenje te odluke na temelju odredaba UEZUČ-a, koji više nije bio na snazi na dan njezina donošenja, pa je nezakonitost počinjena baš na taj dan. Slijedom toga, to poništenje nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama.

36 Protivno onome što tvrdi Riva, sudska praksa navedena u točki 34. ove presude nije postala neprimjenjiva zbog toga što su pogreške koje je Komisija počinila u Odluci iz 2002. utjecale na sadržaj povrede, uključujući utvrđivanje mjerodavnog tržišta u zemljopisnom smislu, primjenu načela *lex mitior* i izračun visine novčane kazne. Naime, iako je Komisija tu odluku donijela na pogrešnoj pravnoj osnovi, to jest na članku 65. stavcima 4. i 5. UEZUČ-a, to ne utječe na činjenicu da je u obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama na temelju članka 19. stavka 1. Uredbe br. 17 ta institucija izvijestila Rivu o tome kako će postupiti nakon prestanka važenja UEZUČ-a i da je Riva imala priliku iznijeti svoja očitovanja u tom pogledu, kao što je to Opći sud utvrdio u točkama 18. i 119. pobijane presude.

37 Usto, nesporno je da se s tim u vezi ništa nije mijenjalo zbog stavljanja izvan snage Uredbe br. 17 i stupanja na snagu Uredbe br. 1/2003, iz koje određene odredbe čine pravnu osnovu sporne odluke. U svakom slučaju, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 50. svojeg mišljenja, člankom 34. stavkom 2. Uredbe br. 1/2003 i člankom 19. Uredbe br. 773/2004 kao prijelaznim odredbama predviđeno je da se postupovne radnje i mjere izvršene sukladno Uredbi br. 17 odnosno Uredbi 2842/98 primjenjuju i dalje za potrebe primjene prvonavedenih uredbi.

38 Slijedom toga, Opći sud nije počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 124. pobijane presude zaključio da Komisija nije bila dužna donijeti novu obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama.

39 Međutim, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 55. svojeg mišljenja, u skladu s člankom 12. Uredbe br. 773/2004, strankama kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama Komisija mora pružiti mogućnost da iznesu svoje argumente na saslušanju ako su to zatražile u svojim pisanim očitovanjima. Zato, budući da – kao što to proizlazi iz točke 35. ove presude – poništenje Odluke iz 2002. nije utjecalo na obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama i obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama, valja ispitati je li Komisija navedenim strankama dala priliku da izlože svoje argumente na saslušanju provedenom u skladu s postupovnim zahtjevima uredbi br. 1/2003 i 773/2004, što je bila dužna učiniti.

40 U tom pogledu, važno je naglasiti da je u postupovnom uređenju koje je uvedeno Uredbom br. 1/2003, kako je izričito predviđeno u Uredbi br. 773/2004, u njezinu članku 14. stavku 3. propisano da se, na zahtjev adresata obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama, tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje pozivaju da sudjeluju u saslušanju koje se održava nakon izdavanja te obavijesti.

41 Međutim, što se tiče saslušanja održanih tijekom 2002., predstavnici država članica nisu sudjelovali na onoj od 13. lipnja 2002., s obzirom na to da takvo sudjelovanje nije bilo predviđeno UEZUČ-om koji je tada bio na snazi. Nesporno je da se to saslušanje ticalo merituma predmeta, odnosno ponašanja koja je Komisija stavljala na teret poduzetnicima kojima je uputila obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama. To osobito proizlazi iz točaka 379. do 382. sporne odluke, a potvrđeno je u točki 148. presuda Općeg suda od 9. prosinca 2014., Alfa Acciai/Komisija (T-85/10, neobjavljena, EU:T:2014:1037) i od 9. prosinca 2014., Ferriera Valsabbia i Valsabbia Investimenti/Komisija (T-92/10, neobjavljena, EU:T:2014:1032).

42 Nasuprot tomu, saslušanje od 30. rujna 2002., na koje su predstavnici država članica bili pozvani u skladu s tada već primjenjivim pravilima UEZ-a – konkretno u skladu s člankom 11. stavkom 2. Uredbe br. 2842/98 – odnosilo se na predmet obavijesti o dodatno utvrđenim činjenicama, odnosno pravnim posljedicama koje je za vođenje postupka imao prestanak važenja UEZUČ-a. To, s jedne strane, proizlazi iz te obavijesti kojom su njezini adresati izričito pozvani da iznesu svoje stajalište o dodatno utvrđenim činjenicama. S druge strane, Komisija je u točki 382. sporne odluke izjavila da ne smatra potrebnim ponoviti saslušanje od 13. lipnja 2002., na temelju odredaba uredbi br. 17 i 1/2003, s obzirom na to da je to saslušanje na kojem nisu sudjelovali predstavnici država članica bilo provedeno u skladu s tada primjenjivim pravilima UEZUČ-a. Usto, na zajedničkoj raspravi u predmetima C-85/15 P do C-89/15 P, Komisija je na upit Suda potvrdila da obavijest o dodatno utvrđenim činjenicama nije ništa mijenjala u pogledu činjenica i dokaza koji su predmet postupka.

43 Prema tome, u ovom predmetu predstavnici država članica nisu sudjelovali na saslušanju u vezi s meritumom predmetâ, nego samo na onom koje se ticalo pravnih posljedica prestanka važenja UEZUČ-a.

44 Međutim, u skladu sa sudskom praksom navedenom u točkama 28. i 29. ove presude, kada se odluka donosi na temelju Uredbe br. 1/2003, postupak njezina donošenja mora biti u skladu s postupovnim pravilima koja su u njoj predviđena, čak i ako je taj postupak započeo prije njezina stupanja na snagu.

45 Prema tome, prije donošenja sporne odluke Komisija je na temelju članaka 12. i 14. Uredbe br. 773/2004 bila dužna dati priliku strankama da izlože svoje argumente na saslušanju na koje je pozvala tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje. Zato se ne može smatrati da je saslušanje od 13. lipnja 2002., koje se ticalo merituma predmeta, ispunilo postupovne zahtjeve u pogledu donošenja odluka na temelju Uredbe br. 1/2003.

46 Slijedom toga, Opći je sud počinio pogrešku koja se tiče prava time što je u točki 124. pobijane presude utvrdio da Komisija nije bila dužna prije donošenja sporne odluke održati novo saslušanje jer su dotični poduzetnici već imali priliku biti usmeno saslušani na saslušanjima od 13. lipnja i 30. rujna 2002.

47 Kao što je to nezavisni odvjetnik naglasio u točkama 56. i 57. svojeg mišljenja, uzimajući u obzir važnost koju u postupcima koji su predviđeni uredbama br. 1/2003 i 773/2004 ima održavanje saslušanja na zahtjev dotičnih stranaka, na koje se prema članku 14. stavku 3. drugonavedene uredbe pozivaju tijela država članica nadležna za tržišno natjecanje, neodržavanje takvog saslušanja čini bitnu povredu postupka.

48 Budući da se nije poštovalo pravo na takvo saslušanje predviđeno Uredbom br. 773/2004, poduzetnik kojemu su na taj način povrijeđena prava ne mora dokazati da je ta povreda mogla na njegovu štetu utjecati na tijek postupka i sadržaj sporne odluke.

49 Slijedom toga, neovisno o mogućim štetnim posljedicama koje bi mogle nastati Rivi iz takve povrede, navedeni je postupak svakako zahvaćen pogreškom (vidjeti u tom smislu presude od 6. studenoga 2012., Komisija/Éditions Odile Jacob, C-553/10 P i C-554/10 P, EU:C:2012:682, t. 46. do 52. i od 9. lipnja 2016., CEPSA/Komisija, C-608/13 P, EU:C:2016:414, t. 36.).

50 Na temelju prethodnih razmatranja proizlazi da treba prihvatiti Rivin prvi žalbeni razlog i, shodno tomu, ukinuti pobijanu presudu, pri čemu nije potrebno ispitati ostale žalbene razloge.

Zahtjev za donošenje uzgredne odluke

Argumentacija stranaka

51 Zahtjevom za donošenje uzgredne odluke Riva od Suda zahtijeva da utvrdi da je postupkom pred Općim sudom povrijeđen članak 47. drugi stavak Povelje Europske unije o temeljnim pravima i članak 6. stavak 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950., zbog toga što se nije držalo pravila o razumnom trajanju postupka, što čini dovoljno ozbiljnu povredu pravnog pravila koje ima za cilj dodijeliti prava pojedincima.

52 U tom pogledu Riva ističe da je postupak pred Općim sudom trajao gotovo pet godina, od čega su tri godine i dva mjeseca prošla između završetka pisanog dijela postupka i otvaranja usmenog dijela postupka. To trajanje ne može se opravdati okolnostima predmeta. Naime, Rivini tužbeni razlozi nisu bili osobito teški i nisu sprečavali suca izvjestitelja da svoj posao obavi u kraćem vremenu. Inerciju Općeg suda nisu izazvale mjere upravljanja postupkom ili izvođenja dokaza ni nepredviđeni događaji u postupku. Svojim ponašanjem Riva nije pridonijela usporavanju postupka.

53 Komisija zahtijeva odbijanje Rivina zahtjeva.

Ocjena Suda

54 Što se tiče Rivina zahtjeva da Sud utvrdi povredu članka 47. drugog stavka Povelje o temeljnim pravima, treba podsjetiti da povreda obveze suda Unije, koja proizlazi iz te odredbe, da u predmetima koji su mu podneseni presudi u razumnom roku treba biti sankcionirana u postupku za naknadu štete pokrenutom pred Općim sudom jer upravo takva tužba predstavlja djelotvorni pravni lijek. Prema tome, zahtjev usmjeren na ostvarivanje popravljanja štete koju je Opći sud prouzročio nepoštovanjem razumnog roka za suđenje ne može se podnijeti izravno Sudu u okviru žalbe, nego se mora podnijeti samom Općem sudu. Opći sud, koji je nadležan na temelju članka 256. stavka 1. UFEU-a, dužan je odlučiti o takvim zahtjevima za naknadu štete postupajući u drukčijem sastavu od onog u predmetu u kojem se vodio postupak čije je trajanje predmet kritika (presuda od 9. lipnja 2016., Repsol Lubricantes y Especialidades i dr./Komisija, C-617/13 P, EU:C:2016:416, t. 98. i 99. i navedena sudska praksa).

55 Slijedom toga, valja odbiti Rivin zahtjev za donošenje uzgredne odluke.

O tužbi pred Općim sudom

56 U skladu s člankom 61. prvim stavkom Statuta Suda Europske unije, ako je žalba osnovana, Sud ukida odluku Općeg suda. On tada može sam konačno odlučiti o sporu ako stanje postupka to dopušta.

57 U ovom slučaju Sud raspolaže potrebnim elementima kako bi konačno odlučio o tužbi za poništenje sporne odluke koju je Općem sudu podnijela Riva.

58 U tom pogledu dovoljno je istaknuti da se, zbog razloga koji su navedeni u točkama 24. do 49. ove presude, sporna odluka – u dijelu u kojem se odnosi na društvo Riva – mora poništiti zbog bitnih povreda postupka.

Troškovi

59 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika, kad je žalba osnovana i Sud sam konačno odluči o sporu, Sud odlučuje o troškovima.

60 U skladu s člankom 138. stavkom 1. istog Poslovnika, koji se na temelju članka 184. stavka 1. tog Poslovnika primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. Budući da je Riva uspjela u žalbenom postupku i da je tužba pred Općim sudom usvojena, sukladno Rivinu zahtjevu Komisiji valja naložiti snošenje svojih troškova i onih koji su Rivi nastali i u prvostupanjskom i u žalbenom postupku.

Slijedom navedenoga, Sud (deveto vijeće) proglašava i presuđuje:

1. **Ukida se presuda Općeg suda Europske unije od 9. prosinca 2014., Riva Fire/Komisija (T-83/10, neobjavljena, EU:T:2014:1034).**

2. **Poništava se Odluka Komisije C(2009) 7492 *final* od 30. rujna 2009. o povredi članka 65. UEZUČ-a (COMP/37.956 – betonsko-armaturne šipke – ponovno donošenje), u verziji izmijenjenoj Odlukom Komisije C(2009) 9912 *final* od 8. prosinca 2009., u dijelu u kojem se odnosi na društvo Riva Fire SpA.**

3. **Europskoj komisiji nalaže se snošenje vlastitih troškova i onih koji su društvu Riva Fire SpA nastali na ime prvostupanjskog i žalbenog postupka.**

Potpisi